

ГЕРМЕНЕВТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ТЕХНОЛОГІЧНІ ПАРКИ

У глобальному світі, обличчя якого визначають новітні технології, традиційно могутня науково-технологічна база України мала би стати одним з головних конкурентних переваг у боротьбі за місце України в новому світовому порядку. Від розвитку інноваційної сфери залежить становище країни в міжнародній системі розподілу праці, а реалізація інноваційно-технологічного потенціалу визначає її місце [1, 2]. В цій сфері значну роль відіграють тлумачення законодавства в інноваційній галузі і, зокрема, законодавства щодо технологічних і наукових парків. Якщо Україна не включиться в інноваційний процес (у тій мірі, у якій вона має для цього фундаментальні заділи), то може виявитися на задворках світового науково-технічного прогресу, під контролем могутніх закордонних корпорацій. Сьогодні помітну роль у розвитку і просуванню інноваційної діяльності в Україні відіграють технологічні парки.

Робіт, присвячених дослідженню діяльності технологічних парків в спеціальному режимі, мало (див., наприклад, роботи юридичного характеру [3–6], а також монографічні видання [7–9]). Однак роботи [5–9] відносяться до 2006 року, коли ще спеціальний режим господарювання відрізнявся від нині діючого. В роботі [5] йдеться про правові проблеми функціонування спеціального режиму на території технопарків, коли відомо, що технологічні парки в Україні не мають власної території, а спеціальний режим поширюється тільки на інноваційні проекти технопарків. Виконавцем інноваційного проекту може бути юридична особа в межах всієї України. В монографії [9] в частині щодо технологічних парків аналізуються деякі положення Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» (див. [10]). В роботах [3; 4] вже враховані зміни після 2005 року до Закону України [11], які були внесені на підставі Закону [12]. В монографії [13] йдеться про політико-правові аспекти інноваційного розвитку, в тому числі вперше в юридичній літературі надано детальний хронологічний аналіз українського інноваційного законодавства.

Метою статті є дослідження герменевтичного підходу до регулювання спеціального режиму діяльності технологічних парків в Україні, а також показати, як тлумачення може вихолощувати значення закону, роблячи його неспроможним щодо активного використання.

Саме інноваційна діяльність є тою сферою, яка потребує адміністративно-господарського регулювання з боку держави та місцевої влади для вирішення її проблем сьогодення. Разом з відсутністю такого спрямованого регулювання, значної державної фінансової допомоги і необхідного пільгового режиму інноваційної діяльності гальмом у встановленні технологічних парків та інших інноваційних структур є ще не досить розвинена законодавча і нормативна

база з цих питань щодо фінансування, пільг та оподаткування технологічних парків, які мають бути центрами інноваційної діяльності, що обов'язково конкретизується в законодавчому порядку. Однак не можна говорити, що законодавча база в інноваційній сфері в Україні відсутня — вона існує. При цьому важливе значення набуває її тлумачення, а також важливим є бажання або небажання вищих владних структур з якихось причин дійсно розвивати інноваційну сферу. В останньому випадку може бути місце для негативного тлумачення закону.

Аналіз стану в інноваційній сфері показує, що натепер в країні основними інноваційно-спроможними структурами залишаються технологічні парки, законодавчо визнаних яких в Україні налічується шістнадцять. Якщо речі назвати своїми назвами то виходить, що на сьогодні вони залишаються фактично єдиним реально діючим видом інноваційних структур. У той же час преференції для технопарків з боку держави у вигляді матеріально-фінансової підтримки є зовсім недостатніми для здійснення повного інноваційного циклу, включаючи виробництво і реалізацію інноваційного продукту за інноваційними проектами, що виконують технологічні парки. Однак умови фінансування проектів і не передбачають преференцій на стадії виробництва. Відомий Закон України «Про інноваційну діяльність» [14] практично не діє, а Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», що був прийнятий для створення та застосування конкурентоспроможної продукції та посилення впливу інноваційних чинників на структурну переорієнтацію господарства країни, не є ефективним. Має сенс говорити про спеціальний режим господарювання технологічних парків в останній редакції Закону, яка була прийнята в 2006 році [12]. Цей закон за допомогою загального законодавства регулює господарську діяльність з урахуванням особливостей, встановлених спеціальним законодавством. На сьогодні діє мораторій на пільги для усіх інноваційних структур і структур у спеціальному режимі, окрім технологічних парків, який було все ж таки знято після кількох років його дії. Закон [12] по літері закону був би діючим, якщо б уряд виділяв достатні кошти за вказаними в Законі преференціями, але цього так і не трапилося. В такому разі Закон має суттєво вихолощений зміст. До того ж підзаконні акти теж частково мають негативну складову заборонного характеру через негативне бачення або відповідне розуміння закону і його тлумачення. Таким чином, герменевтика через тлумачення законів стає впливовим фактором в сучасному правовому полі.

У всякому разі необхідною умовою функціонування технопарків залишається фінансування інноваційних проектів, яке може бути досягнуто через інвестування. У цілому по Україні в структурі фінансування інноваційної діяльності переважають власні кошти підприємств (до 85 %) при незначній підтримці інноваційної діяльності коштами державного та місцевих бюджетів, які разом становлять 3 % [15]. Інституційне забезпечення інноваційної політики включає такі взаємопов'язані складові. Так, до інститутів у сфері інноваційної діяльності, до яких відносять як державні центральні та місцеві органи, ради, міжвідомчі ради та комісії з питань науково-технічної та інноваційної діяль-

ності, перед якими поставлені завдання реалізації та координації державної підтримки інноваційної діяльності, так і фінансові інститути, які представлені інноваційними та венчурними (ризикового фінансування) фондами, лізинговими компаніями, спеціалізованими банками, небанківськими фінансовими кредитними установами тощо. Результати їх діяльності відповідають низькому рівню інноваційної діяльності в країні. В той же час ресурсне забезпечення інноваційної діяльності включає також фінансові ресурси за рахунок централізованих та власних джерел. При цьому глобалізація інноваційного простору призводить до цілого ряду інституціональних проблем — від потреби в уніфікації стандартів освіти і вчених ступенів до необхідності нових підходів щодо протидії міграції фахівців, регулювання умов конкуренції в науково-технічній сфері. Крім того, відбувається неминучий відтік інформації і фахівців. Разом з тим університети і окремі дослідницькі групи отримують доступ до технологічних програм корпорацій, не говорячи вже про фінансові і матеріальні ресурси. Інший привід для занепокоєння в приймаючих країнах — придбання лабораторій національних фірм іноземними компаніями, що також потенційно створює загрозу використання наукового потенціалу конкурентами.

В основі мотиваційних факторів проведення державної інноваційної політики щодо технологічних парків лежить забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних виробництв, вирішення проблеми використання та розвитку науково-технологічного потенціалу України за новітніми напрямками світового науково-технічного прогресу, збереження та примноження інтелектуального потенціалу суспільства. Підвищення ролі мотиваційних факторів потребує удосконалення нормативно-правової бази, оцінки вартості прав на об'єкти інтелектуальної власності, створення широкодоступних інформаційних банків даних об'єктів інтелектуальної власності та цивільного ринку цих об'єктів. Однак це не вирішує існуючі проблеми. Для країн з перехідним етапом економіки за умов загального дефіциту власних коштів у підприємств на їх технологічне оновлення та освоєння випуску інноваційної продукції, нерозвиненої інфраструктури підтримки інноваційної діяльності й відсутності довгострокового банківського кредитування та венчурного фінансування характерною є централізована фінансова підтримка інноваційної діяльності через систему державних бюджетних та позабюджетних інноваційних фондів, агентств, фінансово-кредитних установ. Визначають [14], що інноваційне інвестування є одна з економіко-правових форм інвестиційної діяльності, що здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу з метою досягнення певного соціально-економічного ефекту, в т. ч. випуску і розповсюдження принципово нових видів техніки і технології, досягнення прогресивних міжгалузевих структурних зрушень, здійснення якісних змін у стані продуктивних сил, поліпшення соціального і екологічного становища, випуску нових конкурентоспроможних товарів, послуг та ін.. Вирішальною ознакою інноваційного інвестування є інновації, що створюються в результаті або у процесі здійснення такої діяльності. Приватний капітал рідко інвестує кошти в інноваційну сферу в Україні як таку, яка має ризики і потребує

певних науково-технологічних розробок. Знайти у світі технологічний парк, при створенні якого тією чи іншою мірою не використовувалася б державна допомога, реально важко. На відміну від Закону України «Про інноваційну діяльність», який практично «не працює» і який передбачає пільгове оподаткування для суб'єктів господарювання, що реалізують зареєстровані інноваційні проекти, Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» має певні додаткові пільги. В даному разі мають справу з вилученням з обкладання певних елементів об'єкта оподаткування. Найчастіше це частина доходу чи інших об'єктів податку, що спрямовується на цілі, в реалізації яких зацікавлена держава чи місцеві органи самоврядування: освоєння нових технологій.

Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» дозволяє використовувати засоби, одержані в результаті виконання інноваційних проектів і подальшого звільнення від оплати податку на прибуток, лише на фінансування наукової і науково-технічної діяльності, не охоплюючи науково-технічних розробок і комерціалізації інноваційного продукту, які є вельми ємкими й ресурсозатратними. Тим більш, що скасувавши пільги на ПДВ, які були в редакціях Закону, прийнятих в попередні роки, законодавчо була встановлена обмеженість фінансових можливостей. Якщо держава не може надати достатні фінансові умови, то навіщо обмежувати фінансові пільги через скасування основної з них? Як відомо, технологічні парки фактично не мають власної матеріальної і фінансової бази. В Україні реалізована концепція технопарків у вигляді науково-промислових комплексів «без стін» (або «віртуальних технопарків», як їх називають на Заході). Основні ідеї «технопарку без стін» використані в деяких республіках СНД, зокрема в Росії та Білорусі. Останнім часом ряд російських фахівців також висловлюються за створення технопарків, учасники яких розташовані не тільки на одній площі, але і включають окремо розташовані наукові організації, вузи, значні підприємства з їх науковим і промисловим потенціалом.

Таким чином, сьогодні йде тлумачення та критичне переосмислення поняття «традиційний технопарк» залежно від підходів до наукового прогресу, до технологій і промисловості в цілому. Річ йде про фінансування окремих проектів технопарків. Про недоцільність шагу щодо вилучення пільги на ПДВ свідчать невтішні результати впровадження діючих інноваційних проектів технопарків в спеціальному режимі за останній рік.

В умовах хронічної недостатності коштів для інноваційного розвитку підтримка наукових досліджень, пов'язаних з виконанням проектів технопарку, будувалася фактично на основі самофінансування, за рахунок коштів, що акумулювалися на спеціальних рахунках технопарків під час виконання проектів в умовах спеціального режиму господарювання. Стаття 9 Закону щодо кредитів для проектів технологічних парків має деякі юридичні непорозуміння, які заважають кредитуванню проектів цих парків. Так, за Законом (ст. 9) проекти технологічних парків є пріоритетними для залучення коштів Української державної інноваційної компанії (УДІК) та її регіональних відділень.

Однак УДК має свою розвинену структуру і свої власні інноваційні проекти, подібно до тих «славнозвісних інноваційних проектів», які виконував свого часу Державний інноваційний фонд, наступником якого вона є. Існують законодавчі неточності, які призводять до невиправданого ототожнення між собою таких понять, як інноваційний і науково-технічний проект. З огляду на те, що основною умовою реалізації останнього є проведення різного роду науково-технічних розробок і отримання по них конкретних результатів, інноваційний проект потребує організації виробництва інноваційного продукту та реалізації його на ринку. Виникають юридичні підстави для надання УДК фінансової або який-небудь іншої матеріальної підтримки суб'єктів науково-технічної діяльності по реалізації ними своїх «інноваційних» проектів, які фактично такого статусу не мають, оскільки спочатку не націлені на проходження всіх стадій інноваційного циклу і утворюють окрему категорію, що іменується як науково-технічні проекти. Звертає на себе увагу і п. 3.3 Статуту, а точніше абз. 1, відповідно до якого УДК кредитує і фінансує науково-технічні і маркетингові дослідження, конструкторсько-технологічні й інші проектні роботи. Навіть незважаючи на те, що кошти УДК, що виділяються, формуються з позабюджетних джерел, цілком логічним і обґрунтованим є твердження про недоцільність їх «розпилювання» на фінансову підтримку заходів, які не мають кінцевого інноваційного результату (по своїй початковій цільовій спрямованості не можуть привести до отримання інноваційного продукту) або взагалі не пов'язані з інноваційною діяльністю. В цілому такі та інші правові казуси нівелювали результати діяльності УДК. В 2007 році Постановою Кабінету Міністрів України Українську державну інноваційну компанію перейменовано у Державну інноваційну фінансово-кредитну установу (ДФКУ), однак це не дало якісно нових результатів в її діяльності в масштабі країни. В Законі прописано, що надання державних гарантій по кредитуванню пріоритетних інноваційних проектів розповсюджується лише на комерційні банки. Однак існують також інші фінансово-кредитні установи, які також, як і банки, можуть кредитувати інноваційні проекти (наприклад, інноваційні фонди, інвестиційні компанії і ін.), причому на більш пільгових умовах. Невже для законодавця є якась різниця, хто виступає основним фінансовим «донором» за проектом, банк або скажемо інноваційний фонд: не той ні інший не є державним. Головне тут — це швидка і успішна реалізація інноваційного проекту, одним з інструментів якої виступають фінансові ресурси. Треба відкрити кредитні лінії для проектів технопарків у комерційних банках під гарантії держави, де кредитні проценти повністю або частково сплачувала би держава. Це одна з важливих пропозицій, де мав би бути герменевтичний підхід. Однак його також можна звести за допомогою герменевтики (тлумачення) до заборонного розуміння.

Прийшов час позбавитися практики, коли створюється така нормативно-правова база, мета якої максимально утруднити існування технопарків, що було протягом останніх кількох років. Необхідно створення спеціалізованої державної фінансово-кредитної установи у сфері інноваційної діяльності техно-

парків та формування відповідних венчурних інститутів. При цьому за державою залишається контрольна функція. Вона реалізується в ході оподаткування при регламентації державою фінансово-господарської діяльності технопарків. За допомогою цієї функції можна оцінити раціональність, збалансованість податкової системи щодо технологічних парків, кожного важеля окремо, перевірити, наскільки податки відповідають реалізації мети у сформованих умовах. У той же час повинна діяти стимулююча та накопичувальна функції. Стимулююча функція створює орієнтири для розвитку виробничої діяльності, в першу чергу, інноваційної. Як і регулююча, вона може бути пов'язана із застосуванням механізму пільг, зміною об'єкта оподаткування, зменшенням оподаткованої бази. Іноді цю функцію розглядають як підвид регулюючої. Накопичувальна функція являє собою своєрідне узагальнення згаданих вище функцій — з позицій реалізації цілей держави в податковій системі. Якщо стимулююча функція пов'язана з процесом, діяльністю платників, то накопичувальна орієнтована на кінцевий результат, визначає мету діяльності і має більш статичний характер. Стимулююча та накопичувальна функції щодо технологічних парків мають бути такими ж первинними, як і контрольна, якщо орієнтуватися високі фінансові та інші показники.

Таким чином, існуючий на сьогодні спеціальний режим діяльності за обмеженість матеріальних коштів у виконавців проектів технопарків не сприяє інноваційному розвитку країни в цілому, залишаючи декларативним характер проголошених і відомих державних доктрин та прийнятих нормативно-правових документів. Існуючий Закон [12] потребує вдосконалення щодо можливостей майбутніх перспектив технопаркової діяльності в нових технологічних умовах, що склалися у світі. Герменевтичний аналіз Закону [12] нагадує «біг на місті» через відсутність стимулювання учасників-виконавців інноваційних проектів державою та його відповідне негативне тлумачення урядовими і фіскальними структурами. Увага законодавця має бути спрямована на розробку покращеного нормативно-правового акта щодо спеціального режиму діяльності технологічних парків.

Література

1. Семиноженко В. П. Инновационная политика Украины как национальный проект // Ойкумена : альманах сравнительных исследований политических институтов социально-экономических систем и цивилизаций. — 2003. — № 1. — С. 6–19.
2. Василецко М. Управління соціально-економічними процесами: нові виміри в розвитку українського суспільства // Людина і політика. — 2003. — № 4. — С. 3–10.
3. Симеон О. Новая редакция закона о технопарках: проблемы и перспективы // Підприємництво, господарство і право. — 2006. — № 5. — С. 11–16.
4. Василецко М. Д. Гезезис адміністративно-правового супроводження інноваційної діяльності в Україні: технологічні та наукові парки // Науковий вісник Чернівецького університету. Правознавство. — 2006. — Вип. 365. — С. 64–69.
5. Зельдіна О. Правове регулювання інноваційної діяльності в умовах технопарків України: окремі проблеми // Право України. — 2004. — № 12. — С. 54–58.
6. Сімеон О. Правові проблеми функціонування спеціального режиму на території технопарків України // Право України. — 2006. — № 1. — С. 85–88.
7. Современные инновационные структуры и коммерциализация науки / А. А. Мазур, Г. С. Маринский, И. Б. Гагауз [и др.]; под ред. А. Мазура. — Х., 2000. — 256 с.

8. Розвиток партнерства між місцевою владою та недержавним сектором у сфері надання громадських послуг : монографія / М. Д. Василенко [та ін.] ; за ред. Ю. П. Лебединського. — Ужгород : Патент, 2003. — 192 с. — Із змісту: Розд. 3. Діяльність технопарків як приклад партнерства органів влади та недержавних структур у процесі надання інноваційних послуг. — С. 43–55.
9. Смирчевский С. М. Состояние и перспективы законодательного обеспечения инновационной деятельности в Украине: экономико-правовой аспект : монография / С. М. Смирчевский, Д. Е. Высоцкий. — Донецк : ВІК, 2004. — 124 с.
10. Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків «Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка», «Інститут електроварювання ім. С. О. Патона», «Інститут монокристалів» : Закон України № 991-XIV від 16.07.1999 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 40. — Ст. 363.
11. Про внесення змін до деяких законів України щодо спеціального режиму діяльності технологічних парків : Закон України № 3333-IV від 12.01.2006 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2006. — № 22. — Ст. 182.
12. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків : Закон України № 2505-IV від 25 березня 2005 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 18–19. — Ст. 267.
13. Інноваційний розвиток України: політико-правові аспекти : монографія / В. П. Горбатенько, В. Б. Авер'янов, С. С. Бельбеок [та ін.] ; за ред. В. П. Горбатенька. — К. : Юрид. думка, 2006. — 248 с.
14. Про інноваційну діяльність : Закон України № 40-IV від 04.07.2002 р. // Відомості Верховної Ради. — 2002. — № 36. — Ст. 266.
15. Козак В. Можливості та проблеми формування інноваційних структур // Регіональна економіка. — 2005. — № 1. — С. 195–203.

Анотація

Василенко М. Д. Герменевтичний підхід до інноваційної діяльності: технологічні парки. — Стаття.

У роботі обговорено герменевтичний підхід до регулювання спеціального режиму діяльності технологічних парків в Україні. Показано, як тлумачення може вихолощувати значення закону, роблячи його неспроможним щодо активного використання. Герменевтичний аналіз Закону «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» через відсутність стимулювання учасників-виконавців інноваційних проектів державою та його відповідне негативне тлумачення урядовими і фіскальними структурами нагадує «біг в зворотному напрямку».

Ключові слова: герменевтика, тлумачення, інноваційна діяльність, технологічні парки, спеціальний режим.

Summary

Vasylenko M. D. Hermeneutic approach to innovative activity: technological parks. — Article.

Hermeneutic approach to regulation at special regime for activity of technological parks in Ukraine is discussed. It is shown as interpretation are able to change the value of law, doing him unable in relation to the active using. The hermeneutic analysis of Law «On the special regime for activity of technological parks» reminds at «run in to reverse direction». for lack of stimulation for participants of innovative projects by government and fiscal bodies and their proper negative interpretation at innovative activity.

Keywords: hermeneutics, interpretation, innovative activity, technological parks special regime.